

Miina Knuutila

**KIERRÄTTÄMÄLLÄ PALA HISTORIAA –
Turkoosi tänään -asujen inspiraationa Pohjois-Amerikan al-
kuperäiskansan pukeutuminen**

Opinnäytetyö

KESKI-POHJANMAAN AMMATTIKORKEAKOULU

**Kansainvälinen kauppa, suuntautumisvaihtoehto turkisan design ja
markkinointi**

Syyskuu 2011

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Yksikkö Pietarsaari	Aika Syyskuu 2011	Tekijä/tekijät Miina Knuutila
Koulutusohjelma Kansainvälinen kauppa, suuntautumisvaihtoehto turkisan design ja markkinointi		
Työn nimi KIERRÄTTÄMÄLLÄ PALA HISTORIAA – Turkoosi tänään -asujen inspiraationa Pohjois-Amerikan alkuperäiskansan pukeutuminen		
Työn ohjaaja Pia Blomström		Sivumäärä 32 + 2
<p>Opinnäytetyössä on tutkittu intiaanien eli Pohjois-Amerikan alkuperäiskansan pukeutumiskulttuuria. Työssä on käyty läpi intiaanien historiaa ja elinalueita sekä niiden vaikutusta heimojen erilaisiin pukeutumiskäytäntöihin ja -rituaaleihin. Erityisesti Navajo- ja Lakotaheimojen piirteet ja tavat on tuotu esille sekä pukeutumisessa että materiaaleissa. Tutkimuksessa on keskitytty erityisesti intiaanien perinteisiin pukineisiin, kuten moksasiineihin ja viittoihin sekä heimojen välisiin rituaalisiin ja maantieteellisiin pukeutumiseroihin. Työssä on tuotu vahvasti esille myös intiaanien käyttämät eri materiaalit ja niiden työstämistavat sekä käyttötarkoitukset. Väreille, niiden valmistamiseen tarvittaville materiaaleille sekä symboliikalle on työssä varattu luku. Myös intiaanien tyypillisiä asusteita ja koruja on käsitelty työssä. Työn tavoitteena on osoittaa Pohjois-Amerikan alkuperäiskansojen käsityötaitojen merkityksellisyys ja moninaisuus. Tutkimuksen alkuunpanijana on toiminut Tampereen museokeskus Vapriikissa esillä ollut näyttely Sitting Bull - intiaanipäällikkö Istuvan Härän maailma.</p> <p>Tutkimuksen pohjalta on suunniteltu asut nykyajan ihmisille intiaanien tyylejä ja tekniikoita mukaillen. Malliston punaisena lankana on toiminut alkuperäiskansan keskuudessa kulkenut ajatus kaikille sopivista unisex-pukineista sekä materiaalien täydellisestä hyödyntämisestä.</p>		

Asiasanat

moksasiinit, Pohjois-Amerikan intiaanit, sotamaalaus, sulkapähine, unisex

ABSTRACT

CENTRAL OSTROBOTHNIA UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES	Date September 2011	Author Miina Knuutila
Degree programme Department of Fur Design		
Name of thesis HISTORY BY RECYCLING – Turquoise today-collection inspired by the turnout of Native American people		
Instructor Pia Blomström		Pages 32 + 2
<p>Subject of this thesis was Native American and their clothing. The thesis reviewed Native American history and living areas and their influence on dressing customs and rituals in different tribes. Special focus was put on traditional Native American garments such as moccasins and capes and clothing differences between tribes cause by geography and different rituals. The different materials and crafting techniques used by Native Americans and purposes of use are also emphasized. Colors and the materials needed in the making of these colors and symbolism have their own chapter. Typical Native American accessories and jewelry are also mentioned.</p> <p>Native American styles and techniques described in this thesis were adapted to design a collection for modern people. The themes of this collection were the thought of unisex dressing and the complete use of materials, both in the core of Native American mentality.</p>		

Key words

Native American, moccasins, feather head-dress, war face-painting, unisex

TIIVISTELMÄ
ABSTRACT
SISÄLLYS

JOHDANTO	1
1 POHJOIS-AMERIKAN INTIAANIT	2
1.1 Intiaanien kulttuurialueet	3
1.2 Pohjois-Amerikan intiaanit tänään	4
2 POHJOIS-AMERIKAN INTIAANIEN PUKEUTUMINEN	5
2.1 Mokkasiinit	5
2.2 Viitta	6
2.3 Paidat, takit ja liivit	7
2.4 Mekot	9
2.5 Seremonia-vaatteet	10
3 MATERIAALIT JA MENETELMÄT	12
3.1 Nahka ja turkis	12
3.2 Kutominen	14
3.3 Kirjonta- ja koristelumenetelmät	15
3.3.1 Piikkisianpiikit	15
3.3.2 Helmikirjailu	16
3.3.3 Maali	17
4 ASUSTEET JA KORISTAUTUMINEN OSANA PUKEUTUMISTA	18
4.1 Korut	18
4.1.1 Hopeakorut	19
4.1.2 Hopeavyöt	20
4.2 Kosmetiikka	20
4.3 Laukut	21
4.4 Sulkapäähineet	22
5 SYMBOLIT JA VÄRIT PUKEUTUMISESSA	23
5.1 Värät	23
5.1.1 Musta ja valkoinen	23
5.1.2 Punainen	24
5.1.3 Sininen ja keltainen	24
5.2 Symbolit	25
6 UNISEX-ASUT INTIAANIEN PUKEUTUMISEN POHJALTA	27
6.1 Turkis ja nahka osana mallistoa	28
6.2 Valmis mallisto	28
7 POHDINTA JA TULOKSET	30
LÄHTEET	31
LIITEET	
KUVIOT	

KUVIO 1. Pohjois-Amerikan alkuperäiskansojen kulttuurialueet

KUVIO 2. Mokkaasiinit

KUVIO 3. Lakota- ja Navajo-naisen viitat

KUVIO 4. Miehen paita

KUVIO 5. Inuiittien anorakki

KUVIO 6. Intiaaninaisen mekko

KUVIO 7. Seremonia-vaatteita

KUVIO 8. Tipi-teltoa

KUVIO 9. Navajo-intiaanien pystykangaspuut

KUVIO 10. Kirjailtu miesten paita

KUVIO 11. Lasihelmillä kirjailtu laukku

KUVIO 12. Kaulakoru

KUVIO 13. Hopeakoruja

KUVIO 14. Sotamaalauksia

KUVIO 15. Työkalulaukku

KUVIO 16. Symboleja ja niiden merkitykset

TAULUKOT

TAULUKKO 1. Kulttuurialueiden erikoispiirteitä

TAULUKKO 2. Malliston eteneminen

JOHDANTO

Opinnäytetyön tavoitteena on tutkia ja tuoda esille Pohjois-Amerikan alkuperäiskansan, intiaanien, pukeutumisperinteitä ja -käytäntöjä. Tutkimuksessa käydään läpi pukeutumiseen vaikuttaneita alueellisia ja maantieteellisiä eroja sekä uskomusten vaikutuksia heimojen pukeutumiseen. Työssä keskitytään erityisesti Navajo- ja Lakota-heimoihin ja heille tyypillisiin materiaaleihin ja tekniikoihin. Tutkimuksen sen pohjalta on suunniteltu ja toteutettu nykyajan tarpeet huomioiva mallisto, joka on valmistettu ainoastaan kierrätysmateriaaleja käyttäen. Mallistossa tulee esille intiaaneille tyypillisiä vaatekappaleita ja asusteita koostuen naisen ja miehen asuista. Kokoelman kantavana ideana toimii unisex-ajatus, jossa vaatetta voivat käyttää kaikki, sukupuolesta riippumatta. Mallisto on ommeltu kauttaaltaan käsin hyödyntäen intiaaneille tyypillisiä käsityötekniikoita. Opinnäytetyön inspiraationa toimivat Tampereen Museokeskus Vapriikissa syksyllä 2009 järjestetty Sitting Bull -näyttely sekä intiaanien kulttuurinen tapa hyödyntää kaikki luonnosta saatava materiaali. Intiaanit aiheena ei vanhene, minkä vuoksi tulevaisuudessa tutkimusta voi tarkentaa tarkemmin rajattuihin alueisiin kuten koruihin. Työ rakentuu tekijän omien intressien pohjalta.

1 POHJOIS-AMERIKAN INTIAANIT

Pohjois-Amerikan intiaaneista puhuttaessa on otettava huomioon maanosan laajuus sekä luonnonolojen suuret vaihtelevuudet. Tämän vuoksi ei voida suoranaisesti puhua intiaaneista tai intiaanikulttuureista, koska kansojen väliset kulttuuriset ja historialliset erot ovat suuria. Kukin intiaanikansa sopeutui kulttuuriaan ympäröiviin luonnonoloihin kuten trooppisiin metsiin, auringon alla porottaviin autiomaihin tai puuttomiin ruohotasankoihin. Geneettisesti intiaaneilla on joitain yhteisiä piirteitä Keski- ja Itä-Aasian kansojen kanssa. Intiaanien esi-isät ovat mitä todennäköisimmin eläneet jääkaudella Siperian itä-osissa, Kiinassa tai Mongoliassa. Ensimmäiset intiaanit eli paleointiaanit saapuivat Amerikan mantereelle viimeistään 11 000 vuotta ennen ajanlaskun alkua. (Hämäläinen 2009, 6.)

Intiaanit on laaja käsite, jolla nimitetään erilaisia ihmisryhmiä, jotka elivät Amerikan mantereella jo ennen eurooppalaisten tuloa. Pohjois-Amerikan alkuperäisiksi asukkaiksi käsitetään nykyisen Yhdysvaltain ja Kanadan alueella asuvat tai asuneet intiaanit, inuitit, aleutit ja mestitsit. Yleensä kaikkia näitä ryhmiä kutsutaan intiaaneiksi, ellei tarkkuus muuta vaadi. Tämä kanta perustuu yleiseen käsitykseen, mutta myös syksyllä 2007 yhdysvaltain kongressin tekemään päätökseen, jonka mukaan kaikkia Pohjois-Amerikan kansoja voidaan yhteisesti ainakin oikeudellisessa mielessä kutsua intiaaneiksi. (Villi-Länsi – Wild West 2010.)

Intiaanien tuhoksi koitui eurooppalaisten tulo Amerikan-mantereelle 1500-luvulla. Suurin osa Pohjois-Amerikan intiaaneista kuoli tauteihin tai nälkään. Monet intiaanit joutuivat myös muuttamaan alkuperäisiltä asuinsijoiltaan itärannikolta länteen valkoisen hallituksen määrääminä. (Murdoch 2005, 8.)

1.1 Intiaanien kulttuurialueet

Arctic = arktiset alueet
 Subarctic = subarktiset alueet
 Northwest Coast = Luoteisrannikko
 California = California
 Plateau = Tasanko
 Great Basin = Suuri Allas
 Plains = Ylätasangot
 Northeast = Koilliset alueet
 Southwest = Lounaisalueet
 Southeast = Kaakkoisalueet

KUVIO 1 Pohjois-Amerikan alkuperäiskansojen kulttuurialueet. (San José State University 2011.)

Pohjois-Amerikka on jaettu kymmeneen kulttuurialueeseen alueille tyypillisten kulttuuripiirteiden mukaan. Kulttuurialueiden jakoon ovat vaikuttaneet sekä maantieteelliset että ilmastolliset tekijät, siksi muun muassa intiaanien käyttämä ravinto vaihteli suuresti. Myös asumusten rakentaminen oli sidoksissa alueilta saatavilla oleviin materiaaleihin. Pukeutumis- ja käsityökulttuuriin vaikuttivat suuresti alueiden vuodenaikojen vaihtelut sekä saalistettavat eläimet. Kulttuurialueisiin vaikuttivat myös alkuperäiskansojen käyttämät kielet. David Murdochin mukaan vuonna 1500 Pohjois-Amerikassa puhuttiin yli 200 toisistaan hyvinkin paljon poikkeavaa eri kieltä. Tästä johtuen viittomien käyttö oli yleistä alkuasukkaiden keskuudessa. (Hämäläinen 2009, 6.)

TAULUKKO 1 Kulttuurialueiden erikoispiirteitä

SUURET ALANGOT	Riippuvuus biisonista ravintona Biisoninnahasta tehdyt tipit eli teltat Kotkansulkapähähine ja koristellut paidat Aurinkotanssi
LUOTEISRANNIKKO	Toteemipaalut
ARKTINEN ALUE	Kajakit ja lumimajat eli iglut Hylkeenpyynti
SUBARKTINEN JA KOILLINEN ALUE	Tuohikanootit ja – astiat Vaahterasiirappi
LOUNAINEN ALUE	Pueblot eli polttamattomasta savitiilestä rakennetut kylät. Hopea- ja turkoosikorut Koristeltu keramiikka
KAAKKOINEN ALUE	Yhteiskunnan järjestäytyneisyys sekä kaupungit. Kuninkaan palvominen auringon poikana

1.2 Pohjois-Amerikan intiaanit tänään

Intiaanit edustavat tänä päivänä suurinta alkuperäiskansaryhmää Yhdysvalloissa. Ryhmän edustajia vuonna 2003 oli n. 2 876 600. Yhdysvaltojen intiaanien pääasiallinen elinkeino on nykyisin erilaisten uhkapelien tarjoaminen. Tarkasteltaessa tämän päivän alkuperäiskansojen eloa Pohjois-Amerikassa ei kulttuurialuejaolla ole enää suurta merkitystä. Intiaanikansat pitävät yllä edelleen omalle kansalleen tyypillisiä perinteitä, tosin nyky-yhteiskuntaan sovitetuin tavoin. Erityistä tämän päivän intiaanikulttuureissa on niiden leviäminen hyvinkin kauas alkuperäisalueilta. Havaittavissa on myös kulttuuripiirteiden yhteensulautumista, jotka ovat vahvasti esillä heimorajat ylittävissä sosiaalisissa powwow-tilaisuuksissa. (Hämäläinen 2009, 6; Murdoch 2005, 4.)

2 POHJOIS-AMERIKAN INTIAANIEN PUKEUTUMINEN

Alkuperäisväestön pukeutuminen vaihteli suuresti alueittain. Kylmemmillä seuduilla pukeuduttiin peittävämpiin ja lämpöisempiin asuihin, kun taas eteläisemmillä alueilla vaateus oli vähäisempää. Naisten ja miesten pukeutuminen erosi toisistaan, mutta intiaanien keskuudessa myös miehet pukeutuivat hamemaisiin asuihin, joten ero ei ollut niin konkreettinen kuin Euroopan kulttuureissa. Työnjako vaikutti suuresti sukupuolten pukeutumistapoihin: miehet metsästäivät ja naiset hoitivat kyliä. Myös sodankäyntiin ja erilaisiin rituaalimenoihin oli omat pukeutumistavat. Vaatteiden mallit olivat melko yksinkertaisia, mutta ne koristeltiin kauniisti kullekin heimolle ja alueelle tyypillisin tavoin ja materiaalein esimerkiksi kivillä, maaleilla ja sulilla. Tärkein vaate oli suorakulmainen viitta eli manta, johon pukeutuivat sekä miehet että naiset. Vaatteiden värittämiseen käytettiin sekä värjäysettä maaliaineita, joista helpoiten saatiin punaista, mustaa ja keltaista. Vihreää ja ruskeaa suosittiin vain joissakin heimoissa ja valkoista käytettiin vain tiettyjen seremonioiden yhteydessä. (Hämäläinen 2009, 6; Murdoch 2005, 8, 31; Wright 1979, 11.)

2.1 Mokkasiinit

Intiaanien perinteisimpänä vaatekappaleena pidetään mokkasiineja. Mokkasiinit olivat perinteisen pukeutumisen viimeinen osa, jonka arkikäytöstä luovuttiin. Näitä pehmeästä nahasta valmistettuja tossumaisia kenkiä pidettiin kaikissa heimoissa. Materiaaleina intiaanit käyttivät poron, peuran tai antiloopin nahkaa. Mokkasiinit olivat usein olosuhteiden mukaiset: pohja tehtiin nuijitusta raaka-nahasta, mikä esti esimerkiksi kaktuksen piikkien läpipääsyn. Toisinaan kenkiin lisättiin varret puuvillakankaasta, mikä esti pölyn ja hiekan pääsyn kenkään.

Talvi-mokkasiinit valmistettiin turkiksesta tai vanhan tipi-teltan nahasta ja niihin lisättiin varret. Varakkaimmilla seuduilla myös juhlaan oli omat mokkasiinit. Tyypillistä lähes kaikille mokkasiineille oli niiden koristeellisuus. Pyrkimys visuaaliseen runsauteen oli vastapainoa reservaattielämän niukkuudelle ja toimettomuudelle. Lämpimämmillä seuduilla eläneet intiaanit tekivät kesäisin tossuja myös puun kaarnasta. (Hankaniemi & Varjola 1995, 150, 155.) (KUVIO 2)

KUVIO 2 Mokkasiineja (Hankaniemi & Varjola 1995, 153; Murdoch 2005, 13)

2.2 Viitta

Viitassa käytetty materiaali ja käyttötarkoitus vaihtelivat kulttuurialueiden mukaan. Viittoja pidettiin jonkinlaisina seremonia-asuina, jotka puettiin päälle esimerkiksi häissä ja viimeiselle matkallekin lähdettiin juhla-asuun pukeutuneena. Suorakulmainen tekstiili toimi naisen pukuna sekä hartuviittana, jota kaikki saivat käyttää. Viittaa pidettiin myös makuu- alustana ja satulahuopana. Eteläosien Navajo-intiaanit kutoivat viitat lampaanvillasta, itse kasvattamastaan puuvillasta ja myöhempinä aikoina ostolangasta. Viitta puettiin ylle pujottamalla se toisen kainalon alta ja kiinnittämällä toiselle olkapäälle. Vaalea lakanakangas oli suosittu viittamateriaali erityisesti etelän alueilla, koska se suojasi hyvin kuumuudelta. (Hankaniemi & Varjola 1995, 94–95, 144.) (KUVIO 3)

Tasanko-intiaanit käyttivät puolestaan biisoninnahkaviittaa, joka oli miehillä usein ainoa yläruumiin suoja talvellakin. Viitta uusittiin vuosittain, sillä se toimi myös peitteenä ja karva kului nopeasti. Vanhat viitat siirtyivät kesäkäyttöön tai mokkasiinimateriaaliksi. Biisoniviitta koristeltiin nahkapuolelta erilaisilla maalauksilla. Viitan maalaukset kertoivat usein kantajansa statuksesta, sukupuolesta ja jossain määrin iästä. ”Laatikko ja reuna” -maalausta käyttivät naimisissa olevat lakota-naiset. Biisoniviitta oli myös tärkeä vaihto- tai maksuväline sekä heimojen välisessä kaupassa että eurooppalaisilta kauppiailta tavaroita ostettaessa. Villahuovat syrjäyttivät nahkaviitat 1800-luvun lopulla (Hankaniemi & Varjola 1995, 140, 142, 144.) (KUVIO 3)

KUVIO 3 Vasemmalla Lakota-naisen biisoni-viitta maalein koristeltuna. Oikealla Navajo-intiaanien päällikköviitta. (Hankaniemi & Varjola 1995, 102, 142)

2.3 Paidat, takit ja liivit

Myös yläosien materiaalina käytettiin parkittua nahkaa. Suosittuja turkiseläimiä olivat poro, hirvi, karibu ja orava. Vaatteet ommeltiin perinteisesti nahka- ja jännenuhoilla, mutta eurooppalaisten vaikutuksesta nauhat vaihtuivat puuvillalankaan. Paidat olivat yleensä tunikamaisia, polven yläpuolelle ulottuvia. Niille oli ominaista, että helma oli edestä ja takaa pidempi ja sivuilta taas lyhyt. Tyypillistä vaatteille oli runsas koristelu; käytettiin helmiä, nahkaa, maaleja, hiuksia ja piikkisianpiikkejä. Koristelussa otettiin huomioon vaatteiden käyttäjä, esimerkiksi satureiden vaatteissa kuvattiin heidän urheuttaan. Saumakohdissa, olkapäissä ja helmassa oli usein intiaaneille hyvin tyypillisiä hapsuja. (Murdoch 2005, 13; Taylor & Sturtevant 1995, 61.) (KUVIO 4)

KUVIO 4 Ute-miehen ponchomainen paita parkitusta nahasta. (Hankaniemi & Varjola 1995, 147)

Pohjoisimman alueen asukkaiden vaatteet olivat kevyitä, mutta niiden eristävyys oli erinomaista. Pohjoisen intiaanit hyödynsivät vaatteissaan usein hyljettä ja osa vaatteista valmistettiin hylkeiden suolista. Anorakki-malliset takit olivat ilmatiiviitä ja jättivät eristävän ilmakerroksen ihoa vasten. Jos käyttäjälle tuli hiki, hän saattoi tuulettaa takkia siten, että kaula-aukosta lämmin ilma pääsi ulos ja löysästä alaosasta tuli kylmää ilmaa tilalle. Kajakissa takki saatettiin sitoa kiinni siten, että istuinosa pysyi kuivana. (Murdoch 2005, 61.) (KUVIO 5)

KUVIO 5 Inuiittien hylkeen suolista valmistettu vedenkestävä anorakki. (Murdoch 2005, 61)

Eurooppalaisten saapuminen on vaikuttanut eniten juuri tähän osa-alueeseen alkuperäiskansojen pukeutumisessa. Paitoja, takkeja ja liivejä alettiin koristella yhä useammin eurooppalaisilta saaduilla helmillä. Materiaali alkoi vaihtua nahasta tuontipuuvillakankaaseen ja silkki yleistyi koristeluissa. Myös mallit muuttuivat ja paidoissa alkoi nähdä kauluksia. Alkuperäiskansan perinteet säilyivät silti vahvoina, sillä myös puuvillapaidat koristeltiin hapsuilla ja symbolisilla kuvioilla. (Hankaniemi & Varjola 1995, 94, 100; Murdoch 2005, 13.)

2.4 Mekot

Naisten vaatetus vaihteli 1800-luvulla pelkästä lannevaatteesta ja kietaisuhameesta mekkoon, joka ulottui kaulasta lähes nilkkoihin. Naisten talvisäärystimet olivat täyspitkät, ke-sällä pidettiin vain polvipituisia. Vyö oli tärkeä asuste, johon ripustetuissa koteloissa tai pusseissa kannettiin monia vakiotarvikkeita. Arkioloissa pukeutuminen oli korutonta. Naisten mekkojen materiaaleja olivat erilaiset nahat ja puuvilla. Yläosat olivat usein helmikoristeltuja ja myös naisten vaatteissa hapsut olivat erittäin suosittuja helmassa, saumoissa ja hihansuissa. 1900-luvulla kaakkois-osan naiset pukeutuivat pitkään hameeseen ja poncho-maiseen viittaan, jotka oli tehty kontrastivärisistä puuvillakankaista. Eurooppalaisten saavuttua naistenkin pukeutuminen muuttui yhä länsimaisemmaksi. (Hankaniemi & Varjola 1995, 146; Taylor & Sturtevant 1995, 23; Murdoch 2005, 26.) (KUVIO 6)

KUVIO 6 Intiaaninaisen puku. (Hankaniemi & Varjola 1995, 146)

2.5 Seremonia-vaatteet

Intiaanikulttuurille on ollut tyypillistä erilaiset rituaalit, joihin usein liittyy tarkoin suunniteltu täynnä vertailukuvia oleva pukeutuminen. Puvut olivat värikkäitä ja erityisen loistokkaita. Heimon vanhin saattoi pukeutua suureen sulkapäähineeseen ja karhuntutassuin koristeltuun asuun tai naiset erityiseen koristeltuun tanssihameeseen ja miehet vartalomaalauksiin. 1810-luvulla alanko-heimojen joukossa levisi uusi seremonia, ruohotanssi. Se oli alun perin rituaali, joka muistutti miesten saavutuksista sodassa. Myöhemmin rituaali muuttui sosiaalisesti tanssiksi ihmisille, joita uhkasi heidän elämäntapansa tuho. Tanssiasussa naisen päässä olleet nuoli ja kotkan sulka kuvasivat salamaa ja korppivyö ukkoslintuhenkiolentoa. Puvun sulat liitettiin petolintuihin tappelemassa ruumiista. Naisten jaloissa olleet kulkuset kuvastivat ukkosen ääntä. (Murdoch 2005, 29.) (KUVIO 7)

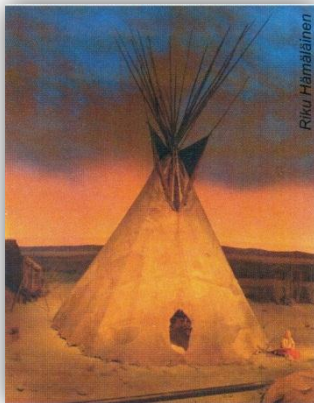
KUVIO 7 Intiaaneille tyypillisiä rituaalisia koristeita. (Murdoch 2005, 9, 29; Hankaniemi & Varjola 1995, 157)

3 MATERIAALIT JA MENETELMÄT

Intiaanit ottivat saalistamistaan eläimistä kaiken hyödyn. Eläimistä saadut nahat ja turkikset käytettiin vaatetukseen sekä asumiseen. Vaatteet ommeltiin alunperin suolista ja suonista tehdyillä ”langoilla” apuna kivistä tai luusta kaiverrettu neula. Navajot oppivat New Mexicon naapureiltaan lampaan kasvatuksen sekä maissin ja puuvillan viljelyn. He oppivat kutomaan 1600-luvulla ja tätä kautta taito levisi myös pohjoisempiin osiin.

3.1 Nahka ja turkis

Nahalla ja turkiksella oli suuri merkitys intiaanien elämässä ja kulttuurissa. Nahka pyrittiin hyödyntämään mahdollisimman hyvin ja monipuolisesti. Monet intiaaniheimot elivät metsästyksellä tai osittain siitä saatavilla hyödyillä. Intiaanit metsästivät omalle elinalueelleen tyypillisiä eläimiä ja kävivät kauppaa keskenään. Intiaaneihin vahvasti yhdistetty eläin, biisoni, oli tasankointiaaneille tärkeä riistaeläin ja palvonnan kohde. Ravinnon lisäksi biisonista saatiin materiaalia vaatteisiin ja teltoihin. Biisoneita arveltiin vaeltaneen tasangoilla jopa kymmeniä miljoonia. (Hämäläinen 2009, 6; Murdoch 2005, 29, 68.)

KUVIO 8 Kuvassa biisoninnahasta valmistettu tipi. (Hämäläinen 2009, 9.)

Muita intiaanien käyttämiä eläimiä olivat esimerkiksi poro, hirvi ja karibu sekä orava, saukko ja kärppä. Heimopäälliköiden ja suurten sotasankareiden pukuja koristivat myös harmaakarhun hampaat ja tassut. (Murdoch 2005, 22; Hankaniemi & Varjola 1995, 140.)

Intiaanit olivat taitavia käsittelemään nahkoja. Alkuperäiskansan keskuudessa nahka parkittiin käsin. Suosittu parkitsemismuoto oli varhaiskantainen aivoparkitusmenetelmä. Ravasta puhdistettu nahka voideltiin keitetyillä aivoilla ja jätettiin vuorokauden ajaksi viileään paikkaan. Tämän jälkeen nahka pestiin puhtaaksi ja muokattiin käsin kuivaksi esimerkiksi hankaamalla köysisilmukan läpi. Lopuksi nahka vielä savustettiin, mikä esti nahan kovettumista sen kastuessa. Turkisnahkojen kohdalla aivokäsittely tehtiin vain yhdelle puolelle, mutta tavallisesti karvat poistettiin ja aivomassaa hangattiin nahan kummallekin puolelle. (Hankaniemi & Varjola 1995, 140.)

3.2 Kutominen

Pohjois-Amerikan intiaanit oppivat kudontataidon Väli-Amerikan vanhoilta kulttuureilta. Ensimmäiset tekstiilit kudottiin sormin hampusta, jukka-kuidusta, sulista ja turkissuikaleista. 600-luvulla Pohjois-Amerikassa ryhdyttiin kutomaan puuvillasta ja vuoden 1000 jälkeen otettiin käyttöön pystykangaspuut. Kangaspuut ovat yksinkertainen pystykehä, jossa voidaan kutoa vain siihen pingotettujen loimien kokoinen kappale. Kudonta aloitetaan alhaalta, toisinaan kudotaan ensin toinenkin reuna kääntämällä kangaspuut ylösalaisin ja päätetään työ keskelle. Aluksi kutomisessa käytettiin luonnonvaraista puuvillaa, mutta vähitellen siirryttiin viljeltyyn materiaaliin. Eurooppalaiset toivat tullessaan 1500-luvulla lampaista ja villanmuokkaustaidon sekä ensimmäiset teolliset kankaat ja indigo-värin. Eri-tyyppisiä taitavia kutojia olivat navajot, jotka kutoivat niin tiiviin huovan, että se oli lähes vedenpitävä. (Hankaniemi & Varjola 1995, 94, 100.) (KUVIO 9)

KUVIO 9 Navajo-kutoja. (Hankaniemi & Varjola, 1995, 100)

Lounaisalueen Navajot ovat kertoneen tarinan mytologisesta Hämähäkkinaisesta, joka opetti heille kutomisen. Todellisuudessa pueblo-intiaanit opettivat taidon navajoille. Navajot kutoivat kotona kehrätyistä, hyvin kireistä lampaanvillalangoista niin sanottuja villa-vaippoja. Vaipat olivat suosittua kauppatavaraa ja serapet – ohuesta langasta tiiviisti kudo-
tut viitat – olivat suosittuja tasankointiaanien parissa vedenpitävyytensä vuoksi. (Hankaniemi & Varjola 1995, 100; Navajo Indian Knitting and Weaving 010.)

3.3 Kirjonta- ja koristelumenetelmät

Kirjonta ja koristelu olivat yleistä kaikilla intiaanien kulttuurialueilla. Koristelut symboloivat usein kullekin heimolle tärkeitä asioita, kuten luontoa. Intiaanit koristelivat vaatteita, mokkasiineja, teltoja, laukkuja, aseita sekä muita tarvikkeitansa. Materiaaleina käytettiin kultakin alueelta löytyneitä luonnonmateriaaleja ja värejä; käytetyimpiä olivat esimerkiksi piikkisianpiikit ja maalit. Kaupankäynnin avulla materiaalit liikkuiivat heimojen välillä pitkiäkin välimatkoja. Eurooppalaisten saavuttua materiaalit muuttuivat lähes kokonaan tuontitavaraksi ja koristeluja ryhdyttiin tekemään myös uusista materiaaleista, kuten säilykepurkeista (KUVIO 10). (Sitting Bull – intiaanipäällikkö Istuvan Härän maailma –näyttely 2009.)

KUVIO 10 Penobscot-heimon kauriinnahkainen paita, jossa on paljon eurooppalaisia vaikutuksia. (Murdoch 2005, 13.)

3.3.1 Piikkisianpiikit

Piikkisianpiikit olivat intiaanien keskuudessa tärkeä tapa koristella vaatteita ja asusteita. Piikkisikoja esiintyi lähinnä vain pohjoisemmilla alueilla, mutta kirjontaan käytettäviä piikkejä kulkeutui etelämmäksi kauppatarvarana. Vielä 1800-luvulla piikit värjättiin kasviaineilla, jolloin sävyt olivat melko hillittyjä. Myöhemmin piikkejä alettiin värjätä ostoväreillä tai yhdessä kankaiden kanssa. Piikit litistettiin ja ommeltiin nahkaan yleensä jäniteellä. Tavallinen menetelmä oli niin sanottu yksinkertainen nauhatekniikka, missä piikkejä tai

vutetaan edestakaisin nahan pinnassa kulkevan kahden langan välillä. Toinen yleinen menetelmä oli yksinkertainen linjatekniikka, jossa piikit kierrettiin yhden ompelulangan ympärille. 1800-luvulla lasihelmet syrjäyttivät piikkityöt useiden tasankoheimojen parissa. (Bebbington 1988, 36-39.)

3.3.2 Helmikirjailu

Lasihelmet ommeltiin useimmiten joko niin sanotuilla laiskanpistoilla tai applikointipistoilla. Laiskanpistoin ommellessa lankaan pujotetaan useita helmiä ennen kuin se kiinnitetään alustaan pistolla. Laiskanpistoin ommellut kuviot ovat lähes aina geometrisia. Applikointipistoilla ommellessa helmet pujotetaan yhteen lankaan, joka kiinnitetään alustaan toisella langalla yli ommellen. Tuloksena on litteä työn jälki. Kuviot olivat usein kasviaiheisia (KUVIO 11). Kumpaakin menetelmää on käytetty kaikilla kulttuurialueilla. Lasihelmet olivat 1920-luvulle saakka pääosin venetsialaista alkuperää. Tämän jälkeen väriltään kirkkaammat ja kooltaan säännöllisemmät helmet syrjäyttivät ne. (Hankaniemi & Varjola 1995, 140, Lyford 1979, 60–62.)

KUVIO 11 Lakota-intiaanien lasihelmillä kirjailtu nahkalaukku. (Hankaniemi & Varjola 1995, 172)

3.3.3 Maali

Maalauksia käytettiin ympäri Pohjois-Amerikkaa. Niiden avulla koristeltiin vaatteita, telttoja, laukkuja ja puuesineitä. Myös vartalot koristeltiin maalilla. Maalia valmistettiin värijauheesta, mikä sekoitettiin eläinliimaan. Maaliväreinä käytettiin alun perin luonnonvärejä: punamultaa, punaista ja valkoista savilietettä, kuparikarbonaatin ja malakiitin vihreää sekä noen ja maissisienen mustaa. Maalaukset olivat pääasiassa geometrisia kuvioita, joilla oli tärkeä osa heimojen kulttuureissa. Myöhemmin ostovärien käyttö teki maalauksista monipuolisempia ja kirkkaampia. (Hankaniemi & Varjola 1995, 142; Hassrick 1982, 240.)

4 ASUSTEET JA KORISTAUTUMINEN OSANA PUKEUTUMISTA

Kuten vaatteet myös korut ja asusteet vaihtelivat eri heimoilla ja kulttuurialueilla. Intiaaneille tyypilliseen tapaan niissä oli käytetty nahkaa, puuta sekä muita luonnosta saatavia materiaaleja. Eurooppalaisten saavuttua hopeatyöt yleistyivät. Monissa tapauksissa yhteiskunta määritteli miten pukeudutaan ja koristaudutaan. Esimerkiksi tapettuaan ensimmäistä kertaa suurriistaa teini-ikäinen lakota-poika alkoi käyttää simpukkakorvakoruja ja punaista huopaa. (Hankaniemi & Varjola 1995, 160.)

4.1 Korut

Monet miesten koruiksi luokitellut esineet kuten harjaspäähineet tai karhunkynsi-kaulakorut ovat alun perin olleet arvomerkkejä, soturiseuratuksia tai uskonnollisia esineitä. Vaatteiden ja korujen arvo tuli olla suhteessa henkilön saavutuksiin. Ylipukeutuminen herätti paheksuntaa, samoin huolimattomuus, jos oli kysymys arvohenkilöstä. Koruissa käytettyjä materiaaleja olivat muun muassa hopea, messinki, nahka, turkis ja erilaiset korukivet kuten turkoosi. (Hankaniemi & Varjola 1995, 160.) (KUVIO 12)

KUVIO 12 Messinki- ja lasihelmistä sommiteltu kaulakoru. (Hankaniemi, Varjola 1995, 163)

4.1.1 Hopeakorut

Navajo-intiaanit olivat tunnettuja hopea- ja turkoosikorujen valmistajia, vaikka he oppivat taidon vasta 1800-luvulla meksikolaisilta (KUVIO 14). Hopeasepän ammatti on kulkenut suvuissa eikä taitoa ole opetettu kenelle tahansa. Koruihin tarvittava metalli saatiin hopea-rahoista. Tärkeimpiä koruja olivat hopeavyöt, jousiampujan ketoh-rannesuojukset, rannerenkaat, sormukset ja kaulanauhat. Yksinkertaiset hopearenkaat kuuluivat niin miesten kuin naistenkin koruihin, mutta turkoosien suosion myötä korvariipuksista tuli entistä tärkeämpi naisten koriste. (Bedinger 1973, 16, 23.)

KUVIO 13 Turkoosein koristeltuja metallikoruja. (Hankaniemi & Varjola 1995, 116)

Koruja käytettiin koristautumiseen ja osoittamaan vaurautta. Niitä piti olla jokaisella useita; vain yhden rannerenkaan omistajaa pidettiin köyhänä. Korut pidettiin myös hyvin kiillotettuina, koska silloin ne näyttivät vasta hankituilta. Korut olivat aluksi paksuja, painavia ja runsaasti koristeltuja. Turkoosien käyttö koruissa alkoi 1800-luvun lopulla. Korukivinä käytettiin myös granaattia, malakiittia ja gagaattia sekä helmiäistä ja värillistä lasia. Ulkopuolisen kiinnostuksen kasvettua koruista alettiin tehdä ohuempia ja niihin kaiverrettiin intiaanimaaisia kuvioita kuten nuolia. Miehillä ja naisilla monet korut olivat samanlaisia, mutta yleensä naisilla oli niitä enemmän, sillä suvun vauraus näytettiin naisen kautta. Navajojen keskuudessa korut olivat niin tärkeä osa pukeutumista, että niitä lainattiin täydennykseksi sukulaisilta. (Hankaniemi & Varjola 1995, 112.)

4.1.2 Hopeavyöt

Vyöt rakentuivat medaljungeista, jotka suunniteltiin sotasaaliina saatujen hiuskoristeiden ja vöiden pohjalta. Vanhemmissa vöissä nahkanauha pujotettiin medaljonkiin siinä olevan reiän kautta. Uudemmissa laatan taakse oli juotettu metallivarras. Vyöt kiinnitettiin soljella, joka saattoi olla koristeltu turkoosilla tai taottu muistuttamaan esimerkiksi kukan terälehtiä. (Hankaniemi & Varjola 1995, 114.)

4.2 Kosmetiikka

Koska intiaanit elivät laajalla mantereella melko pienissä ryhmissä ja vielä hyvin erilaisissa olosuhteissa, intiaanikulttuurit olivat hyvin poikkeavia symbolismiltaan. Erilaisia vartalo-, kasvo ja hiusmaalauksia käytettiin yleisesti intiaaniheimoissa hyödyntäen kunkin alueen symbolisia värejä. Maalaukset liitetään usein sotavalmisteluihin, josta nimi ”sotamaalaus”. Hevonen ja kilpi koristeltiin samoin kuvioin kuin sotilaan iho. Maaleja käytettiin myös muissa yhteyksissä, sillä se suojasi esimerkiksi auringolta ja tuulelta sekä hyönteisiltä. Kuvioilla ja symboleilla kuvattiin erilaisia tunnetiloja ja ne liittyivät usein myös seremonioihin. Tatuoinnit olivat yleisiä peittäen joskus koko ruumiin. Punainen oli vartalonmaalauksissa ja tatuoinneissa suosituin väri. Päänahkoja ottaneet soturit maalasivat kotiinpaluun kunniaksi kasvonsa mustiksi. Mustajalkojen miehet maalasivat kasvoihinsa raitoja, ympyröitä ja pisteitä. (Tunturisusi, 2010; Hintsanen 2000b.) (KUVIO 14)

KUVIO 14 Iowa-, Mustajalka-, Pawnee- ja Teton-heimon soturi sotamaaleissaan. (Niemi & Saarenpää 2005.)

Hiukset olivat tärkeitä intiaaneille. Monissa heimoissa miehet kasvattivat pitkät hiukset; heimosta riippuen ne joko letitettiin tai annettiin olla vapaana. Joissakin heimoissa pää ajeltiin sivuilta kaljuksi, mutta päälle jätettiin pitkät hiukset, joita alettiin kutsua heimon nimien mukaan mohikaaneiksi tai irokeeseiksi. Harjaspäähine oli soturien koru, joka tehtiin värjätystä eläimen karvasta. Mikäli soturi oli skalpeerannut vastustajan eli ottanut tältä päänahan, kiinnitettiin kotkan sulka päähineeseen merkiksi tästä. (Villi-Länsi – Wild West 2010.)

4.3 Laukut

Tasanko-intiaanit edellyttivät liikkuvan elämäntapansa vuoksi omaisuudeltaan käytännöllisyyttä. Jokaiselle esineelle piti olla oma tietty paikkansa, minkä vuoksi laukut olivat suosittuja heimojen keskuudessa. Tärkeimpiä olivat parfleche't eli kirjekuorimaiset, nuijitusta raakanahasta tehdyt laukut, joissa säilytettiin ruokatarvikkeita. Myös vaatteille, ompelutarvikkeille sekä tipin rakennukseen tarvittaville tavaroille oli omat laukkunsa. Parkitusta nahasta valmistettiin satulalaukkuja. Naisten laukuissa ei ollut hapsuja, mutta ne oli usein koristeltu helmillä tai piikkisian piikeillä. Myös pyhille esineille oli omat laukkunsa. (Hankaniemi & Varjola 1995, 166.) (KUVIO 15)

KUVIO 15 Blackfoot-intiaanien kolmesta palasta ja jännelangoilla ommeltu laukku. (Hankaniemi & Varjola 1995, 168.)

4.4 Sulkapäähineet

Päähineet olivat intiaaneille yksi yhteinen sosiaalisen ja sotilaallisen arvoaseman merkki, mutta niihin liittyvät tavat ja rituaalit vaihtelivat heimojen välillä. Päähineiden koko kasvoi ajan saatossa. Aluksi päähine saattoi olla ainoastaan nahkapanta, johon kiinnitettiin kotkan sulkia. Elokuvista ja kirjoista tutut suuret sulkapäähineet, joissa sulat on kiinnitetty kynäpäästään nahasta tai huovasta valmistettuun lakkiin, kehittivät lakota-intiaanit 1700-1800-luvun taitteessa. Sulkapäähineitä käytettiin erityisesti juhlallisuuksissa, mutta rohkeimmat käyttivät niitä myös taisteluissa - silläkin uhalla, että viholliset halusivat uhrikseen päähinemiehen nostaakseen mainettaan soturina. Naiset saivat pitää miehensä päähinettä voitontanssin yhteydessä. Kotkan sulkien lisäksi päähineitä koristivat hevosen jouhet, lasihelmet, metallilevyt sekä turkiskoristeet. (Hankaniemi & Varjola 1995, 156; Murdoch 2005, 8.)

5 SYMBOLIT JA VÄRIT PUKEUTUMISESSA

Intiaanikulttuureissa värejä käytettiin runsaasti ja värikkäitä kuvioita arvostettiin pukeutumisessa. Värien symbolit vaihtelivat suuresti heimojen kesken. Eurooppalaisten saavuttua mantereen värikkasveista hävisi suuri osa. Euroopasta tuotiin maahan uusia värikkasveja kaupallista viljelyä varten. Indigon sininen oli yksi eniten käytetyistä tuontiväreistä sillä se oli harvinainen. Uudisasukkaat suosivat näitä tuontivärejä, sillä niitä käyttämällä värin laatu ja sävy paranivat. (Hintsanen 2000a; Villi-Länsi – Wild West 2010.)

5.1 Värät

Yleisimpiä värejä olivat luonnon maavärät - erilaiset punaiset ja keltaiset sekä ruskea ja musta. Harvinaisempia värejä olivat sininen ja vihreä, joita ei käytetty monissakaan kulttuureissa. Tämän vuoksi näille väreille ei ollut useissa intiaanikielissä erillistä nimitystä. Eniten käytettiin okravärejä, joita löytyi koko maasta. Kanoottien koristelua varten okrat sekoitettiin kalaöljyyn, mutta muuten okrat poltettiin ja käytettiin jauheena. Pohjoisella länsirannikolla käytettiin keltaista ja punaista okraa, sinooperia ja punaisia marjoja, hiilestä saatiin harmaata, sienistä ja sammaleesta/jäkälästä vihreätä. Jäkälästä saatiin myös ruskean ja violetin sävyjä. Lounais-Amerikassa punaista hematitaa, keltaista okraa ja sinivihreää kuparisulfaattia käytettiin myös kankaiden värjäykseen. (Hintsanen 2000a; Lake-Thom 1997, 1.)

5.1.1 Musta ja valkoinen

Yleisesti musta väri liitettiin yöhön ja sotaan, ja sen uskottiin liittyvän myös kuolemaan. Esimerkiksi siouxit maalasivat huopiinsa tai biisoninnahkoihin mustan käden tapettuaan vihollisen. Cherokeeet taas uskoivat lännessä asuvan kuoleman henkiä eli mustia miehiä, joita pyydettiin repimään irti vihollisen sielu, laittamaan se mustaan arkkuun syvälle mustaan multaun ja päälle vielä musta käärme. Sotatilanteessa pappi käytti mustia helminauhoja ja manasi vihollisille tuhoa. Crow-intiaaneille musta oli puolestaan pyhä väri, jota kun-

nioitettiin. Heille se symboloi fyysisten ja henkisten riitojen voittoa. Jonkinlaista sinertävää ja harmahtavaa mustaa saatiin helposti, mutta pikimusta oli harvinainen väri. Mustaa väriä saatiin aikaiseksi saksanpähkinäpuunkuorista ja pähkinöistä sekä vaahteran lehdistä ja kuorista. Sumakin marjoista keitettiin väriä naamioita varten. Naamioiden värittämiseen mustaa saatiin myös sekoittamalla veteen poltetun kastanjan hiiltä tai sekoittamalla ruutia ja vettä.

Valkoista pidettiin yleisesti puhtauteen liittyvänä värinä. Se symboloi intiaanien keskuudessa rauhaa ja onnellisuutta, sekä pitkäikäisyyttä ja viisautta. Valkoista pigmenttiä saatiin sekoittamalla mineraaleja tai savea buffalonrasvaan. Navajot käyttivät hiekkamaalauksiinsa jauhetusta kivistä saatua valkoista. (Hintsanen 2000a.)

5.1.2 Punainen

Punainen väri symboloi monille intiaaneille iloa ja hedelmällisyyttä. Väri liitettiin usein myös vereen ja taisteluun. Cherokeeet uskoivat värin suojaavan sotilasta ja auttavan häntä voittoon taistelussa. Punaisten helmien avulla parannettiin sairauksia, menestyttiin rakkauksessa ja turvattiin pidempi elämä. Sioux-intiaanit maalasivat huopiinsa ja biisoninnahkoihinsa punaisen käden vihollisen haavoitettua heitä. Nisga'a-intiaanit pitivät punaista väriä pyhänä. *Sanguinaria canadensis* oli yksi käytetyimmistä punaista väriä antavista kasveista. Väriä saatiin myös lepän, tammen ja vaahteran kuorista. Naamioihin punaista väriä valmistettiin sekoittamalla jauhattua punaista savea kermesmarjanesteeseen. Keltaista okraa polttamalla saatiin punaista väriä, jota käytettiin mm. seremonioissa ja ihomaalina. Värin valmistaminen oli naisten työtä. Keltaokrasta saatiin punaista myös altistamalla se auringonvalolle. Vaaleanpunaista saatiin sekoittamalla valkoista kivistä jauhattua väriä ja punaokraa (Hintsanen 2000a).

5.1.3 Sininen ja keltainen

Sininen liitettiin intiaanien keskuudessa usein taivaaseen ja veteen, jonka uskottiin symboloivan rauhaa. Kuten muissakin väreissä, myös sinisen kohdalla symboliikka vaihteli heimojen välillä. Dakota-intiaanit pitivät sinistä kaikkein pyhimpänä värinä, kun taas cheroo-

keille väri symboloi häviötä ja pettymystä. Turkoosin uskottiin liittyvän rakkauteen ja rauhaan. Navajo-kulttuurissa väri symboloi hozhoa eli harmonian, kauneuden, terveyden ja hyvän olon tilaa.

Chippewat ja muutamat muut heimot saivat sinistä keittämällä vanhaa, mädäntynyttä vaah-terapuuta hiekkakiven kanssa. Navajot käyttivät maalauksissaan kivistä jauhetun valkoisen ja hiilen synnyttämää sinistä. Tummansinistä syntyi lepän keitetystä ja murskatusta kuores-ta.

Keltainen liitettiin usein aurinkoon ja päivään. Keltainen oli yleinen ja helposti saatava vä-ri. Väriä saatiin keltaokrasta sekä jäkälästä. Yleinen sekä pigmenttinä että värjäyksessä käytetty kasvi oli hydrastisjuuri. Siitä saatiin keltaista sellaisenaan veteen sekoittamalla. *Asclepias tuberosa* -kasvia vedessä keittämällä valmistettiin keltaista maalia naamioita var-ten. (Hintsanen 2000a.)

5.2 Symbolit

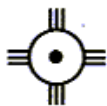
Asuinalueesta riippuen intiaanit kuvasivat itselleen tärkeitä asioita, esimerkiksi kuivilla seuduilla asuneet kuvasivat sadetta ja pilviä. Maalauksien avulla kerrottiin myös henkilön statuksesta ja sukupuolesta. Koristeluisia käytettiin usein luontoa kuvaavia kasviaiheita ja lähes kaikki kuviot olivat geometrisia. (Lake-Thom 1997, 21, 37.) (KUVIO 16)

Nuoli = Suojelu

Päivä ja yö = Aika

Aurinko = Onnellisuus

Hevonen = Matka

Hämähäkki = Hyvä onni

Karhu = Voimaeläin

Perhonen = Ikuinen elämä

Kalkkarokäärmeen leuka = Voima

Ristikkäiset nuolet = Ystävyys

Aamu tähti = Ohjaus

Juokseva vesi = Jatkuva elämä

Sadepilvet = Hyvä
tulevaisuus

KUVIO 16 Joitain intiaanien symboleja ja niiden merkityksiä (Eila Trading 2011.)

6 UNISEX-ASUT INTIAANIEN PUKEUTUMISEN POHJALTA

Suunnittelun osuus suunnittelijan työssä on melko pieni, mutta sitäkin rakkaampi. Muoti-suunnittelija Jean Paul Gaultier ei pidä suunnittelua edes työnä, vaan elämäntapana, jota hän tekee kotonaan sekä lomilla. Suunnittelijan palkinto on siinä, että voi luoda vaatteita joita todella käytetään ja arvostetaan – sitä mitä kuluttajat todella haluavat. (Saga-magazine 2008-09 42, 44.)

Tutkimuksen pohjalta aloitin malliston suunnittelun ensin laajemmin ja lopuksi hyvinkin pikkutarkasti. Lopputuloksessa kaikilla yksityiskohdilla on merkityksensä. Suunnittelussa en edennyt kaikkein tavanomaisimpien oppien mukaan, vaan suunnittelu tapahtui matkan aikana. Suunnitelmia en tehty valmiiksi paperille, vaan mallisto rakentui vaihe kerrallaan. Työn pohjimmaisena ideana toimi jatkumo, minkä avulla sain aikaiseksi yhden kokonaisuuden monien osien pohjalta. Malliston työstäminen ei myöskään kulkenut ideaalissa järjestyksessä, vaan etenin työssä uusien ideoiden voimalla. Kun jokin mielenkiintoinen tekniikka tai idea kimposi esiin, jatkoin työtä sitä käyttäen. Ei ollut merkitystä olisiko se ollut loogisesti ajateltuna seuraava vaihe. Suunnittelussa ja työstämisessä hyödynnsin innovatiivista ajattelua. Uuden idean toteutin niin kuin sen olin ajattelut, ilman järjeistämistä tai muuta laskelmointia.

Malliston eteneminen

1. Materiaalivalinnat
2. Malliston rakenteellinen suunnitelma
3. Asun rakenne (malli)
4. Alkuidea ja sen toteuttaminen
5. Jatkoidea ja sen toteuttaminen

Kaiken suunnittelun pohjana toimii inspiraatio, johon voi löytää aiheita ympäröivästä maailmasta tai jokapäiväisistä asioista tai tilanteista. Kiinalainen suunnittelija Steve Leung sanookin oivasti: ”Inspiraatio odottaa tuolla löytäjänsä, jos vain katsomme tarpeeksi tarkkaan”. Malliston suunnittelussa inspiraation uuteen löytyi ”vanhaa” ideaa toteutettaessa. (Saga-magazine 2007-08, 30.)

Asuille halusin myös funktion eli merkityksen. Miehen vaate on takkimainen, mikä helpottaa sen pukemista ja on näin käytännöllinen mukavuudenhaluisille miehille. Naisen puku on äärimmäisen naisellinen ja sen yhtenä merkityksenä on toimiminen ilostuttavana kuvana karuissakin olosuhteissa. Asuihin kuuluvat laukut ovat käytännölliset monille pienille tarve-esineille ja aarteille. Ennen kaikkea asut ovat sellaiset, että niitä voisi käyttää arjen askareissa.

6.1 Turkis ja nahka osana mallistoa

Jean Paul Gaultier muistuttaa haastattelussaan, että ensimmäinen, mitä ihminen päällensä puki, oli eläimen nahka. Sama pätee myös intiaaneilla. Heidän alkuperäinen elämäntyylinä oli kädestä-suuhun menetelmä, jossa luonto tarjosi heille elämiseen tarvittavia materiaaleja. Tästä konkreettisena esimerkkinä juuri biisonit sekä muut eläimet, jotka hyödynnettiin alusta loppuun. Vasta eurooppalaiset rikkoivat tämän symbioosin tuontitavaroillaan. Tänä päivänä ei eletä enää kuten esi-isät, eläimiä ei saalisteta samalla tavalla, mutta aito turkis on ekologinen materiaali ja ihmiskunnan pohja, siksi nahka ja turkis ovat myös ainoat Jean Paul Gaultierin mallistossa käytetyt materiaalit. (Saga-magazine 2008-09, 45.)

Kaikki työssä käytetty nahka on kierrätettyä, mikä luo pohjaa intiaanien ajatukselle kaiken hyödyntämisestä. Nykyään ei ole enää samanlaista mutkatonta yhteiseloä ihmisten ja luonnon välillä kuin Amerikan alkuperäiskansoilla oli, mutta kierrätyksellä pääsemme lähemmäksi sitä. Mallistossa käytetyistä nahoista pääosa on lammasta ja poroa. Materiaalia on saatu vanhoista nahkakeista sekä ylijäämäpaloista.

6.2. Valmis mallisto

Malliston punaisena lankana toimii ajatus materiaalien täydellisestä hyödyntämisestä sekä molemmille sukupuolille sopivasta unisex-vaatteista. Mallisto koostuu miehen ja naisen asukokonaisuudesta: tunikasta, laukusta sekä koruista, jotka olivat tyyppisiä intiaanien pukeutumiskulttuurissa. Tunikat ovat perusmalliltaan samanlaiset, mutta pienillä yksityiskohdilla, kuten saumojen pituudella ja koristeluilla niistä muokattiin kantajan sukupuolta

paremmin kuvaavia. Materiaalit on hankittu käytettynä sekä tuotannosta jääneinä hukkapaloina.

Suunnitteluvaihe oli minimaalinen ja se toteutettiin ompelutyön yhteydessä. Malli pysyi yksinkertaisena, kuten intiaanien pukeutumisessa kuuluikin ja suurin huomio kiinnittyi koristeluun. Koristeluun käytettiin intiaaneille tyyppillisiä värejä sekä muotoja, kuten symmetrisiä kuvioita. Asut on ommeltu käsin intiaanien ompelumenetelmiä mukaillen. Lankana toimi ohut nahkasuikale, jolla kappaleet punottiin yhteen rei'itinkonetta apuna käyttäen. Ei ole vain yhtä tapaa työstää materiaalia vaan tekniikoita täytyy soveltaa.

Asut on pyritty toteuttamaan nykyihmisen tarpeet ja tyyli huomioiden. Ne ovat helposti yhdistettävissä muihin vaatteisiin ja naisen tunikka pystyy pitämään myös mekkona. Asuihin on jätetty kuitenkin selvästi esiin intiaanien suosimia yksityiskohtia, kuten vinot helmat sekä hapsut, jotka olivat tärkeä osa alkuperäiskansan pukeutumisessa.

7 POHDINTA JA TULOKSET

Pohjois-Amerikan alkuperäiskansan pukeutumiskäytäntöjen tutkiminen osoittautui mielenkiintoiseksi haasteeksi. Tapoja ja menetelmiä pukeutua oli yhtä monta kuin heimojakin, mutta pääpiirteet olivat hyvin yhdenmukaisia. Materiaaleina käytettiin luonnon raaka-aineita ja asujen näyttävyyteen panostettiin. Intiaanit käyttivät hyödykseen kaiken mitä luontoäiti tarjosi. Saaliseläimestä saatiin ruokaa, materiaaleja vaatteisiin ja asumiseen sekä aseiden osia. Tällainen elämäntyyli vaati mielikuvitusta sekä ennakkoluulottomuutta: jännelangat ja värien käyttö ovat todisteita äärettömän taitavasta luonnonantimien hyödyntämisestä.

Koska elämä oli haasteellista, pukeutumisesta pyrittiin tehdä mahdollisimman yksinkertaista. Vaatteiden piti vastata käyttötarkoitusta ja olla toimivia sekä muuntautumiskykyisiä haastavissa elinoloissa: erityisen hyvänä esimerkkinä toimivat kaikille heimoille tyypilliset moksasiinit, joita muokattiin vuodenaikojen mukaan. Intiaanit osoittautuivat myös äärettömän taiteellisiksi. Puvut ja iho koristeltiin kauniisti ja näyttävästi, ja etenkin rituaalisiin menoihin liittyneet vaatteet olivat intiaanien todellisia taidonnäytteitä osaamisestaan. Vaikka eurooppalaisten saapuminen mantereelle oli valtavaa tuhoa aiheuttava rynnistys, intiaanit olivat uskollisia omalle kulttuurilleen, eivätkä luopuneet itselleen tyypillisistä piirteistä, kuten moksasiineista ja pitkistä hiuksista.

Nykyään intiaanien kulttuuria ja tyyliä on alettu ihailia ja sen ovat löytäneet myös maailman huippusuunnittelijat, jotka ammentavat piirteitä omiin mallistoihinsa. Mitä syvemmillä intiaanien pukeutumiskulttuuriin tutustuu, sitä enemmän sieltä löytyy käsittämättömän hienoja taidonnäytteitä ja oivalluksia. Tämä työ on vain pintaraapaisu kaikesta siitä, mihin intiaanien pukeutuminen perustuu ja toivottavasti se toimii myös innoittajana lähteä tutkimaan asioita yhä tarkemmin.

LÄHTEET

Bebbington, J. 1988. Quillwork of the plains. Calgary, USA: Glenbow-Alberta Insitute.

Bedinger, M. 1973. Indian Silver. Navajo and Pueblo Jewelers. Albuquerque, USA: University of New Mexico Press.

Eila Trading Co. Ay. 2011.S ymboleja. Asiantuntijan blogi. Saatavissa: <http://intiaanikoru.fi/html/symboleja.html>. Muutettu. 30.5.2011 Luettu 18.1.2011

Hankaniemi, S. & Varjola, P. 1995. Taku Wakan. Helsinki: Museovirasto.

Hassrick, R. 1982. The Sioux, Life and Customs of A Warrior Society. Norman, USA: University of Oklahoma Press.

Hintsanen, P. 2000a Värien valmistaminen ja käyttö eri kulttuureissa. Saatavissa: <http://coloria.net/kulttuurit/intiaani.htm>. Muutettu 2008. Luettu 6.2.2010

Hintsanen, P. 2000b Värien valmistaminen ja käyttö eri kulttuureissa. Saatavissa: <http://coloria.net/historia/kosmetiikka.htm>. Muutettu 2008. Luettu 9.3.2010

Hämäläinen, R. 2009. Pohjois-Amerikan intiaanikulttuurit -artikkeli. Suomi-USA-lehti 2/2009, 6.

Lake-Thom, B. 1997. Spirits of the earth. New York, USA: Penguin Group.

Lyford, C. 1979. Quill and Beadwork of the Western Sioux. Boulder, Colorado, USA: Johnson Publishing Company.

Murdoch, D. 2005. North-American Indian. New York, USA: DK Publishing, Inc.

Navajo Indian Knitting And Weaving. 2010. Saatavissa: http://www.essortment.com/all/navajoindiankn_rlsc.htm. Luettu 3.2.2010

Niemi, H & Saarenpää, H. 2005. Mokkaasiinien jalanjäljillä. Harjoitustyö Tampereen yliopiston Internetpohjaiset oppimisympäristöt -kurssille. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.cs.uta.fi/ipoppla/www/ipoppla05/nisa/maalaukset.html>. Luettu 18.1.2011

Saga-magazine 2007. Suunnittelija Steve Leung haastattelu. Saga-magazine 2007-08, 30

Saga-magazine 2008. Muotisuunnittelija Jean Paul Gaultieren haastattelu. Saga-magazine 2008-09. 42-45

San José State University 2011. Oppimateriaali. Saatavissa: <http://www.sjsu.edu/people/jennifer.rycenga/courses/RelS191F11/s2/Indian%20cultures%20map.jpg>. Luettu 19.8.2011

Sitting Bull– intiaanipäällikkö Istuvan Härän maailma -näyttely. Tampereen museokeskus Vapriikki, 4.8.2009

Taylor, C. & Sturtevant, W. 1995. Suuri intiaanikirja –Pohjois-Amerikan alkuperäiskansat. Helsinki. Gummerus Kustannus Oy

Villi-Länsi – Wild West. Villin lännen historiaa. Saatavissa:
<http://www.tunturisusi.com/wildwest/intiaanit5.htm>. Luettu 20.1.2011

Villi-Länsi – Wild West. Villin lännen historiaa. Saatavissa:
<http://www.tunturisusi.com/wildwest/intiaanit1.htm>. Luettu 20.1.2011

Wright, B. 1979. Hopi Material Culture. Arizona, USA; Northland Press, Flagstaff.

LIITE 1/2

LIITE 2/2

